

Szürke szavak szériája

Megértést is veszélyeztető anyanyelvhasználat a médiában

Illyés Gyula Magyarok című, 1938-as naplójában olvassuk: „Este hat óra felé érkezik meg a posta, a pesti napilap; szadista kéjjel várjuk, azonnal kettéosztjuk, s úgy teregetjük magunk elé a kerti asztalra, nyelvészkedő vizsgálatainkkal úgy boncoljuk, mint az első orvosok a kísérleti hullákat. Nincs a nyelvnek és a stílusnak olyan nyavalyája, melyből ne ékeskedne egy-egy gyönyörűen fejlett példány, csaknem minden oldalon.”

A halhatatlanság nemesfémjele, hogy Illyés legtöbb gondolata változatlanul aktuális. A citált hét évtizedes bejegyzés is nagyon időszerű. Ez esetben persze hozzátehetjük: sajnos...

Elcsépeelt divatkifejezések, félreérthető szófüzés, nagyotmondások

Nem fogynak ki a médiából az elcsépeelt divatszavak és -kifejezések, sőt mindig újabbak keletkeznek, több közülük pedig – akár évtizedekig – szívósan tartja magát. Nyelvszürkítő elemek ezek, hiszen tartalmas szinonimák helyett mindig ugyanazokat a színtelen, lapos divatszavakat használja a beszélő: *biztosít*, *komoly*, *kihívás*, *kényeztet*, *brutális*, *horrorisztikus*, *fantasztikus* stb. Némelyik nemcsak leváltandó, el is hagyható, mint bizonyos összefüggésekben pl. a *jelent*.

„A hordozókendő stresszvédeltséget *biztosít*”; „újabb civilszervezeteknek *biztosít* támogatást a kormány”; „[...] ezer munkahelyet *biztosít* majd a citromsavgyár”; „lakást *biztosítanak* az orvosoknak Csíkszeredában”. Tartalmas szavakkal: stresszvédeltséget **szavatol** vagy **garantál**; civilszervezeteknek **nyújt** támogatást; ezer munkahelyet **teremt**; (szolgálati) lakáshoz **juttatják** az orvosokat.

„*Komoly* bizonyítékot találtak arra, hogy az elégtelen D-vitamin-ellátás szerepet játszhat a krónikus szívbetegségek kifejlődésében”; „két karambol is volt, de *komoly* sérülés nem történt”; „a tanulmánykötetben legalább három *komoly* írás *foglalkozik* Németh Gábor könyveivel”. Hasonlóképp leváltandó a divatszó – kifejező, a tartalmat pontosan jelző szavakra: **meggyőző** bizonyítékot találtak; **súlyos** sérülés nem történt; három **elmélyült**, **színvonalas**, **gondolatgazdag** írás **elemzi** Németh Gábor könyveit (nem pedig *foglalkozik* azokkal...).

„Munka mellett beteget ápolni *komoly kihívás*”; „színészként is nagy *kihívást jelent* ez az új feladat [...]”. Sokkal pontosabban megragadjuk a lényegét, ha a munka mellett vállalt betegápolásról mint **nem mindennapi próbatételről, erőpróbáról**, a betegről való **erő feletti gondoskodásról**, a vele való, **áldozatvállaló törődésről** beszélünk. A *jelent* pedig felesleges, elhagyható. Miképp e mondatban is: „Valóban megoldást *jelent* az alternatív energia használata?” Egyszerűbben: **Valóban megoldás az alternatív energia használata?** Vagy: „Az Oscar-díj jól kiaknázható sikert *jelent*, de csak abban az esetben, ha a jelölt, illetve a díjazott produkciók [...] hatékony marketinggel párosulnak [...]”. Tömörebben: **Az Oscar-díj jól kiaknázható siker, de csak abban az esetben [...]**.

A nagyotmondások, a nyelvi túlzások immár szinte kötelező elemei a médiának: „Elképesztő: *horrorisztikus* hibát vétett az ügyetlen csatár”. A mondat hátere, hogy a perui támadó ziccet hagyott ki egy bajnoki mérkőzésen: nem tudott az üres kapuba találni. De a hiba nem *horrorisztikus*, hanem például **öreg**. S ez a mondat is jó és hatásos: **Bakot lött** a csatár. Vagy: **Mellélőtt** a támadó. (A **mellélő** azért is szerencsés választás lehet, mert elvont értelme is van.) S hibát nem *vétünk*, hanem **ejtünk**...

„*Brutális* hideg lehet éjszaka”; „*brutális* meleg volt ma Budapesten”. Magyarul: **dermesztő, farkasordító időjárás, zimankó, zord idő**; illetve: **hőség, kánikula, nagy forróság, banánérlelő meleg**.

A **fantasztikus** ('kitalált, költött, képzeletben született, fantázia szülte') melléknév divatszóvá kopott a 'bámulatos, káprázatos, pompás, ragyogó, elsőrangú, kitűnő, kiváló, nagyszerű, remek, rendkívüli' jelentésében. Ma a média többnyire bizonyos, valóban jelentős teljesítmények dicséretére használja ezt a szót (sőt olykor azok valós értékének eltúlzására, felnagyítására is). Ha sci-firől olvasnánk, hogy „*fantasztikus* film volt”, a minősítést szójátéknak is elfogadhatnánk (értvén így: 'fantázia szülte', egyszersmind 'remek' film), ám ha valós esemény ihlette alkotásról írja ezt az új média – mint tette többször –, az már félreérthető. Mondjuk ez utóbbi esetben inkább azt, amire tényleg gondolunk: **remek, elsőrangú, lenyűgöző**. A „*fantasztikus* énekhang” kifejezőbb szavakkal is érzékeltethető, pl.: lehet a hang **pazar, briliáns, káprázatos, csodálatos**. „*Fantasztikus* tanárokat mondhatok magaménak” – nyilatkozta egy táncos. Mivel igencsak valóságos (tánc)oktatók lehettek, szerencsésebb jelzőket is találhatunk az említett pedagógusokra: **kiváló, bámulatos, kivételes, nagyszerű, rendkívüli**.

A túlzó, szenzációhajhászó nyelvi képződményekkel rokon az olvasót egyszersmind (szándékosan) manipuláló, illetve félrevezető megfogalmazások szériája. „*Brutálisan agyonverték* a kedves mosolyú *sorozatszárt*” – tűnik szembe azonnal az új média egyik hírcíme. Elszörnyülködve kezdjük olvasni a szöveget, ám – szerencsére – pillanatokon belül kiderül: szó nincs igazi brutalitásról, fikció az egész,

„a világ legjámborabb tinisztárjával” ugyanis a South Park című rajzfilmsorozat „bánt el alaposan”: mint értesülünk róla, „egy sütis tállal verik agyon a kedves mosolyú énekes-színésznőt”. S noha „csak” a rajz világa „öli meg” a fiatal hölgyet, szó mi szó, ennél azért jámborabb tréfát is el tudnánk képzelni... „Tánciskolája és családja mellett a műsorvezetés lett az új *szerelem*.” Inkább talán **kedvenc elfoglaltsága**. Hasonló példa: a közkedvelt énekesnő „ *megtalálta új szerelmét*”; „*szerelemes, és nemcsak a férjébe!*” – licitál egymásra „jól értesültségben” néhány médium. Az alaposan félreérthető közlés tartalma: a neves előadóművész a félelmét legyőzve, rajthoz állt a fogatvágtán, ez a sport az új „szerelem”, pontosabban kedvtelése, hobbija...

A szürke szavak nyakló nélküli használatának veszélye, hogy olykor már félreérthetővé teszi a szó- és/vagy mondatfűzést: „*brutális szép hangja van*”, „*brutálisan enyhe január*”, „*brutálisan finom csokoládé*”, de a „legszebb” ez: „Egyik kedvenc filmem a Céllövölde, amelyben egy *brutálisan emberséges* nyomozót alakítottál.” Ennél már csak a *brutálisan szelíd* volna nagyobb képzavar és értelmetlenség. Volna? Erre is ráakadunk a médianyelvben: „a parfümbomba *brutálisan szelíd* fegyvermezőeszköz”. Javasolható rokon értelmű szavak, kifejezések: **gyönyörködtető, hivatásos énekeseket is megszégyenítő énekhang; tavasziasan enyhe január; ínycsiklandóan finom, ízletes, delikát csoki; fölöttébb emberséges; túlon túl szelíd, bárányszelídségű, galamblelkű.**

A **kiveri (kicsapja) a biztosítékot** elkoptatott, egyszersmind túlságosan általános tartalmú, egyre homályosabb jelentésű divatkifejezés, tehát gyakran nem derül ki pontosan, de még csak nem is következtethető ki a szövegösszefüggésből, milyen jelentést tulajdonít neki az újságíró. „A színész, aki rendszeresen *kiveri a biztosítékot*.” Nem, semmiképp nem arról van szó, hogy áramszünetet okoz... A közlés tartalmának valószínűleg ez felel meg: rendszerint **meglepő, meghökkentő, szokatlan, megdöbbentő** a magatartása, nyilatkozatainak tartalma. De akár arra is gondolhatott az újságíró: szövegeivel, viselkedésével **hergeli, hecceli, cukkolja, ingerli, mérgesíti** a publikumot; **polgárpukkasztó, provokáló**, az erkölcsi érzést sértő: **botránys, gyalázatos, vérlázító, égbekiáltó, szégyenteljes** a megnyilatkozása, megjelenése, viselkedése. „*Megint meztelenül verte ki a biztosítékot az énekesnő*”. Szintén nem arról van szó, hogy pucéran rövidzárlatot okozott, hanem arról, hogy meztelenkedésével **visszatetszést keltett, megbotránkoztatta** a közönséget, legalábbis annak egy részét.

„A közönség türelmes, de a harmadik magyar nóta már *kicsapja a biztosítékot*.” Pontosabban: a harmadik magyar nóta már **untatja**, netán **irritálja** őket, **idegeikre megy, a harmadik nótától már kiütést kapnak**.

„*Sokaknál kiveri a biztosítékot*, ha autó parkol a kerékpárúton.” Először is: a *sokaknál* ragos főnév használata itt pongyolaság. Ezt a mondatot – jelentést árnyaló szinonimákkal élve – magyarosan ekképp írhatjuk: **Sokakat bosszant, idegesít, felháborít,**

-dühít, -bószít [...]. Vagy: Sok kerékpárosnak, járókelőnek szűrja a szemét; sokaknak szálfka (vörös posztó) a szemében [...]. Illetve: Sokakat elfog a méreg, látva, hogy autó parkol a kerékpárúton.

Egyre divatosabb – vele egyre elcsépeltebb – a *kényeztet* ige. Unos-untalan ismételteti a média: „pár napig még *kényeztet* az időjárás”; „óriás ágglyal *kényeztet* a légitársaság”; „hidegben is *kényeztet* az új téli tea”. Választékosabb, pontosabb szavakkal, kifejezésekkel is élhetünk: **kedvező** lesz az időjárás, **kellemes, enyhe, langyos, nyárias, napos** idő várható; óriás ágy teszi **kényelmessé, komfortossá** az utazást; hidegben is **felmelegít, élénkít, felpeszdit, felforrósítja a lelket** az új téli tea.

„*Részegen* fogták el a [...] gyilkosság gyanúsítottját”. Noha félreérthető a mondat, biztosak lehetünk abban, hogy akik elfogták a gyanúsítottat, józanok voltak... Kétségkívül a gyanúsított volt ittas. De nem árt pontosan, egyértelműen fogalmazni: **részeg állapotában fogták el a gyanúsítottat** vagy: **a gyanúsított részeg volt** az elfogása idején.

Gyakran él a média az **ugyanakkor** határozószó használatával. Ez önmagában nem hiba, ám ha helyette más szó kívánczik a mondat megfelelő helyére, akkor már nyelvhelyességi bakinak minősül. Az alábbi mondaton még csak mosolygunk: „A székely ifjak Csíkszeredában és környékén, Gyergyóban, Kovásznán tartottak előadásokat, *ugyanakkor* Budapesten is bemutatkoztak.” Nyilván gondolatsebességgel közlekedtek... Precízen: [...] Gyergyóban, Kovásznán tartottak előadásokat, **s** Budapesten is bemutatkoztak. A most következő mondat azonban már – ellentétben a közlő szándékával – bántó élű: „Az egybegyűlteknek X. Y. tartott előadást, *ugyanakkor* éneklés és fürdőzés is gazdagította a dzsemborit.” Az előadás hallgatása közben énekeltek és fürdőztek a résztvevők? Nem. A dalolás, illetve a fürdőlátogatás a dzsemborinak két másik programja volt. A félreértést elkerülve: [...] X. Y. **tartott előadást. A dzsembori programját éneklés és fürdőzés is gazdagította.**

A régies **alkalmasint** jelentése: 'valószínűleg, hihetően, alighanem, bizonyára', nem pedig 'alkalomadtán, alkalmanként'. A média ezt az újra elővett szót nemegyszer ez utóbbi értelemben használja: „A közszereplőket a világon mindenhol *alkalmasint* kikikizik.” Kiiktatva a pontatlanságot, kerülve a modorosságot, éljünk itt ezek valamelyikével: **olykor-olykor, egyszer-egyszer, néha, időnként**. „Szerintem egy 100–120 km körüli túrára számítsunk, *alkalmasint* megállókcal.” E mondatba még csak nem is az **alkalomadtán** szinonimája kívánczik (legfeljebb az **időnként**), hanem ez: **több alkalommal, többször**.

Hanyag vonatkoztatás

A média leggyakoribb hibái közé sorolhatjuk a vonatkozó névmások pontatlan, pongyola használatát, azaz a hanyag vonatkoztatást – mind szótévesztésként, mind mondszerkesztési hibaként. Sűrűn felbukkanó nyelvi probléma a sajtóban az utóbb említett bakifajtaival is összefüggő szórendi szabálytalanságok sora. S szakadatlan kísérik a médianyelvet a helyesírási vétségek – a legtöbb gondot az értelmezési kérdéseket is felvető szavak írásmódja okozza. Ez a hiba szintén félreértéshez vezethet.

A téves, hanyag vonatkoztatás egyik leggyakoribb esete, hogy nemcsak szóban, írásban is számtalanszor *ami* szerepel *amely* helyett, pl.: „4 könyv, *ami* megváltoztatta az emberiség gondolkodását”. Helyesen: **Négy könyv, amely [...]**. (Tehát másféle korrekció is elvágandó e mondatban: az egy kezünkön megszámolható mennyiséget elegánsabb szám helyett betűvel írni.) Az *ami* helyett *amely* kívánczik itt is, hiszen a főmondatban főnévvel megnevezett tárgyra vagy elvont dologra vonatkozó mellékmondat élén az *amely* vonatkozó névmás(i kötőszó) áll. S főnévvel meg nem nevezett (hanem például névmással jelölt) főmondati elemre utalunk az *ami* vonatkozó névmással (vonatkozó névmási kötőszóval): **Mindig mondd *azt*, *amit* érzel, és tedd *azt*, *amit* gondolsz.**

S ugyancsak *ami* kötőszóval utalhatunk a főmondat egészére, egész tartalmára: **Saját bevallásuk szerint azonban olvasnak híreket az interneten, *amit* jó jelnek tekintek.** E közlés ekképp még pontosabb, magyarosabb, világosabb: **Saját bevallásuk szerint azonban olvasnak híreket az interneten; ezt jó jelnek tekintem.** E tagmondatok között ugyanis valójában mellérendelő viszony van. „Megfelelő szűrővizsgálatokkal a csontritkulásnak már a korai formája felismerhető, *amely* azért különösen fontos, mert a betegség csak nagyon előrehaladott stádiumban produkál egyértelmű tüneteket.” Ide is egyértelműen *ami* kell! A szóban forgó mondat ugyanis nem *azt* állítja, hogy a csontritkulás fontos (ilyen butaságot nem is állíthatna!), hanem *azt*, hogy annak felismerése lényeges. (A *stádiumban produkál* is javítandó: magyarítandó.) A mondat helyesen: **Megfelelő szűrővizsgálatokkal a csontritkulásnak már a korai formája felismerhető, *ami* azért különösen fontos, mert a betegség csak nagyon előrehaladott stádiumban idéz elő (vagy: hoz létre, mutat) egyértelmű tüneteket.** Mellérendelővé alakítva: [...] formája felismerhető. **Ez azért különösen fontos, mert [...]**

A vonatkozó névmás egyeztetésének sűrűn előforduló hibája, hogy a szerző egyes számú névmást vonatkoztat a főmondatban levő többes számú szóra: „Fel tudott mutatni valamit azokból az értékekből, *amit* felsoroltam?” E kérdő mondatban kettős egyeztetési hibát ejtett a szerző: elfelejtette összehangolni az egyes és többes számot, továbbá összeváltotta az *ami* névmást az *amely* névmással. Helyesen: [...] **értékek-**

ből, amelyeket. „Ők nevezték el a *folyókat, a hegyeket, amelyet* a hódítók átvettek [...]” A kettős rendellenességet kiiktatva, tehát az egyes számot többes számra változtatva, illetve az ál-alárendeléses formát mellérendelésessé alakítva: **Ők nevezték el a folyókat, a hegyeket, s e megjelöléseket a hódítók átvették.**

Alárendelő összetett mondatban – ha a főmondat nem tartalmaz utalószót – a mellékmondatot a főmondat utolsó főnévére értjük: **Barbár korok is szülnek nőket, akik igazán szeretnek.** (Utalószóval kiegészítve: Barbár korok is szülnek **olyan** nőket, akik igazán szeretnek.) Félreérthető azonban például az alábbi közlés: „Két fiatal nőt is őrizetbe vettek a *rendőrök, akik szombaton délben kínálták bájaikat a 52-es főúton.*” Akkurátusan, a kétszeres szórendi hibát kiiktatva: **A rendőrök őrizetbe vették azt a két fiatal nőt, akik szombaton délben bájaikat kínálták a 52-es főúton.** (A „szombaton délben bájaikat kínálták” a jó szórend, mert nem a dátum a közlés lényege, egyszersmind az őrizetbe vétel oka, hanem a törvénybe ütköző cselekmény.)

További bizzar, morbid, megmosolyogtató példák is bőven idézhetők a vonatkozó névmások helytelen használatára, egyúttal a szórendtévesztésre.

„A szobrok *állatokat* ábrázolnak, *amelyek királyi megrendelésre készültek.*” Királyi megrendelésre készült állatok? Ritka fajta lehet... Nem, nem erről van szó, hanem arról, hogy az *állatábrázolásokat* rendelte meg az uralkodó. A szabatos mondat tehát ez: **Állatokat ábrázolnak a szobrok, amelyek királyi megrendelésre készültek.** Még világosabban, precízebben: **Állatokat ábrázolnak a szobrok, amely műalkotások királyi megrendelésre készültek.** Egyszerű mondattal: **Az állatokat ábrázoló szobrok királyi megrendelésre készültek.**

„30 épületet *rondított* össze az a *férfi, akit elfogott a rendőrség.*” Hogyan tudta összerondítani, miután elfogták? Akkor már sehogyan. Előtte tette. A félreérthető mondat világosan: **Elfogta a rendőrség azt a férfit, aki 30 épületet rondított össze.**

„Nemrégiben két embert fogtak el a *nyomozók, akik albánoknak adtak el 300 fontért (90 ezer forintért) egy magyar lányt.*” Mit csináltak a nyomozók? – hökkenünk meg a mondat első olvasása során. De gyorsan rájövünk: ők a munkájukat végezték, méghozzá jól: elfogtak két bűnözőt. Az újságíró is a munkáját végezte, ám igen henyé módon fogalmazott. Javítsuk! Íme: **A nyomozók nemrégiben elfogták azt a két embert, akik albánoknak adtak el 300 fontért (90 ezer forintért) egy magyar lányt.**

„Közzétették a határozatokat a munkaköri *visszaélésekről, amelyeket* a közgyűlés *elfogadott.*” A visszaéléseket fogadta el? – hüledezik az olvasó. Természetesen nem. A homályt a főmondat szórendjének átalakításával oszlatathatjuk el: **Közzétették a munkaköri visszaélésekről szóló (ama) határozatokat, amelyeket a közgyűlés elfogadott.** Vagy: **Közzétették a munkaköri visszaélésekről szóló, a közgyűlés által elfogadott határozatokat.** Esetleg: **Közzétették azokat a – munkaköri visszaélésekről**

szóló – határozatokat, amelyeket a közgyűlés elfogadott. Még egyszerűbben: **Köz-zétették a munkaköri visszaélések ügyében elfogadott közgyűlési határozatokat.**

Értelemzavaró az ilyen típusú mondat: „*Súlyosbodott a beteg állapota, akit kórházba szállítottak.*” Lehetetlen az efféle közlés lényegét kihámozni: nem tudjuk ugyanis, arról van-e szó, hogy **súlyosbodott a beteg állapota, ezért kórházba szállították**, avagy arról, hogy **súlyosbodott a kórházban fekvő beteg állapota.**

A vonatkozó névmások, vonatkozó határozószók helytelen használatának, a téves vonatkoztatásnak példája az idegenszerű, úgynevezett alárendelés. Ennek lényege: mellérendelés helyett alárendelést erőltetünk. Helytelenül, tudniillik mellékmondat helyett – mellérendeléssel kell élni e közlések szerkesztése során.

„Két besurranó tolvajt állítottak elő a *rendőrök, akik elismerték* a bűncselekmény elkövetését.” A félreértést elkerülendő, javítsuk a mondatot, ekképp: **A rendőrök két besurranó tolvajt állítottak elő; a tettesek elismerték a bűncselekmény elkövetését.**

Az időviszonyokat (az elő- és utóidejűséget) is keverő, bizarr alárendelések:

„Hazatelepült Horvátországba, *ahol* egy NB III-as csapathoz igazolt.” Hogy volt? Mielőtt az időrend ügyében zavarba jönne az olvasó, mondjuk pontosan: **Hazatelepült Horvátországba, s ott NB III-as csapatba igazolt.** Így már világos: nem arról van szó, hogy ahová települt, ott korábban már tagja volt egy harmadosztályban szereplő együttesnek.

„Molotov-koktélt dobtak az irodába, *amely* teljesen kiégett.” Nem elég, hogy kiégett, még Molotov-koktéllal is megdobták? Korrekten: **Molotov-koktélt dobtak az irodába, emiatt (vagy: ezért, ennélfogva) az teljesen kiégett.**

„Súlyosan megsérült az a férfi, *akit* elgázolt a metró”. Elgázolta a metró, (aztán, majd) ráadásul súlyosan megsérült? Dehogya! **Súlyosan megsérült egy férfi, annak következtében, hogy elgázolta a metró. Vagy: Elgázolta a metró, emiatt súlyosan megsérült egy férfi.**

„Kiemelte, hogy az írók mindig csak az irodalomról beszélnek, *ami* viszont őt sosem érdekelte igazán.” Mi nem érdekelte? Az irodalom? Vagy az nem érdekelte, hogy mit beszélnek az irodalomról az írók? E mondatból eldönthetetlen. Ha az irodalom nem érdekelte (de ez valószínűtlen), akkor kellene így fűzni a szavakat: **Kiemelte, hogy az írók mindig csak az irodalomról beszélnek, a literatura viszont őt sosem érdekelte igazán.** Az utóbbi esetben pedig így: **Kiemelte, hogy az írók mindig csak az irodalomról beszélnek, az efféle diskurálás viszont őt sosem érdekelte igazán.** A vonatkozó névmás (**ami**) használata itt mindkét esetben helytelen, félreértést okoz.

A vonatkozó mellékmondat olykor kapcsolatos mellérendelt tagmondattal vagy önálló mondattal helyettesítendő: „A bíboros atyát X. Y. templomgondnok köszöntötte, *aki* megemlékezett az elmúlt 25 évről.” Egyértelműen: [...] **templomgondok**

köszöntötte, s megemlékezett... Illetve: [...] **templomgondok köszöntötte. Megemlékezett** [...] (A beszámoló tudniillik azt akarja közölni, hogy a gondnok az atya köszöntése után, a helyszínen emlékezett meg az elmúlt negyedszázadról, nem pedig azt, hogy korábban s esetleg másutt beszélt a szóban forgó időszakról.) „A megjelenetet a szervező község polgármestere köszöntötte, *aki* székely ruhába öltözve mondta el megemlékező beszédét.” Egyértelműen: [...] **polgármestere köszöntötte. Székely ruhában mondta el** [...]. (A mondat nyilván arra kíván utalni, hogy a polgármester a hivatkozott ünnepségen szólalt fel székely ruhában, s nem arra, hogy arról a településvezetőről van szó, aki székely ruhában máskor vagy máshol mondott emlékbeszédet.)

Gyakori az olyan, téves vonatkoztatást tartalmazó közlés, amelyben logikai baklövést is elkövet a szerző. „A balesetnek egy súlyos sérültje van, őt a környéken tartózkodó emberek szedték ki az *autóból*, *akit* kórházba szállítottak.” Az autót?! Magyarul: **A balesetben egy személy sérült meg súlyosan. A környéken tartózkodók szedték ki az autóból. A mentők kórházba szállították.** (Mivel a **súlyos** melléknév testtömegre is utal, pontosabb a **súlyosan megsérült** kifejezés.) „Legutóbb X. Y. színész nő vallott a 12 évesen lelkébe vésődött *csodáról*, *akit* azonnal rabul ejtett a virágkocsik látványa.” Szabatosan: **Legutóbb X. Y. színész nő vallott arról a csodáról, amely 12 évesen lelkébe vésődött: a virágkocsik első látásra rabul ejtették.**

A kötőszói szerepű vonatkozó névmási határozószók (**ahol**, **amikor**) – téves használatára ugyancsak bőven kínál példákat a média: „Kilencen sérültek meg, *amikor* két autó *ütközött* a 33-as főúton.” Biztos, hogy éppen akkor? S hány helyszínen zajlottak itt az események? Egyértelművé kellene tenni a mondatot, s minden kiderül: **Kilencen sérültek meg amiatt (vagy: annak következtében), hogy két autó összeütközött** (tehát egymással, nem pedig külön-külön karamboloztak egy-egy járművel).

„Növekedjen az olyan *ügyípusok* száma, *ahol* nem kell személyesen megjelenni.” Itt pongyola az *ahol* használata, mert nem utal helyet jelentő szóra. Egzaktan tehát: [...] **az olyan ügyípusok száma, amelyek intézése során nem kell...** S egyszerű mondat: **Növekedjen a személyes megjelenés nélkül is intézhető ügyípusok száma.**

Szórendetlenség

Nyelvünket „szabad szórendűnek” tartani: túlzó általánosítás. Mert ha van is e megjelölésben igazság, pongyolaság a(z értelemzavaró) szórendtévesztés. Rugalmas a mi szórendünk, de mint mindennek, ennek is van határa; az egymásra dobált szavak félreérthető, sőt pejoratív értelmű mondatokat szülnek.

„A bohózatba illő miniszterelnök jelölése nagy médiavisszhangot váltott ki.” Az újságíró nyilvánvalóan **bohózatba illő jelölést** akart írni.

„Az öt éve *végrehajtott templom* felújítása után újabb beruházásra készülnek.” Isten házat természetesen nem keresték fel végrehajtók... Arról van szó: **öt éve újtották fel a templomot, s most újabb beruházás következik.**

„A *megvizsgált fővárosi bíróság*hoz benyújtott jelenléti ívre utalt.” A közlés tárgya értelmeseen: **a bíróságnak benyújtott, megvizsgált jelenléti ív.** Helyes az is, ha **a megvizsgált, s a fővárosi bíróságnak benyújtott ívről** beszélünk.

„Újjászületés, erkölcsi megújulás szükséges, *melyhez erőt Kálvin és Bocskai életművéből meríthetünk.*” Hogy a közlésünk ne szűkítse le azt a kört, amely kör tagjainak munkáiból erőt meríthetünk, így fűzzük a mondatot: [...] **melyhez erőt meríthetünk mások között Kálvin és Bocskai életművéből.** Vagy: [...] **melyhez erőt meríthetünk Kálvin és Bocskai életművéből (is).**

„Fél áron 150 köbméter fát vásárolt a város a *Halápi Erdészettől* – ezt adták tovább a településen élő rászorulóknak.” Helyesen: **A város a Halápi Erdészettől fél áron 150 köbméter fát vásárolt – ezt adták tovább a településen élő rászorulóknak.** Az erdészet tudniillik maradt, a fát osztották juttatták el a rászorulóknak...

„*Elítélte a Nemzeti Színházat és Alföldi Róbert főigazgatót* a közelmúltban ért támadásokat a Magyar Színházi Társaság”. A mondat felénél járva meghökkenünk: ki ítélte el a színházat és a főigazgatót? Ám a mondat végére érve ráébredünk: **az őket ért támadásokat ítélte el** az említett társaság: **A Magyar Színházi Társaság elítélte azokat a támadásokat, amelyek a közelmúltban érték a Nemzeti Színházat és Alföldi Róbert főigazgatót.**

Értelmezési hibákból fakadó helyesírási vétségek

A helyesírási vétségek közül igen sűrűn előfordulnak a médianyelvben az egybe-, illetve különírás szabályait figyelmen kívül hagyó, gyakran félreértéshez vezető mondatok. A „szétesett szavak” értelmezési hibából fakadnak.

„A számlára az kerüljön, hogy úszó jegy vagy *úszó bérlet*”. Csak vigyázzunk, el ne ússzon a számla is! Merthogy jobb, ha **úszójegy** vagy **úszóbérlet** kerül arra a számlára...

A hagyományos gasztronómiai rendezvény, a „tökmulatság”, „tökfesztivál” egyik – megmosolyogtató, mert kétértelmű, helyesírási hibával közölt – programja például a *tökös ételverseny*. Talán kevésbé félreérthető, ha ezt írjuk: **főzőtökből** vagy **sütőtökből**

készült ételek versenye... Az ugyanott hirdetett *tökös szellemi vetélkedő* helyett szerencsésebb például ezt írni: **kvízzjáték a sütő- és főzőtökről**.

„Beajánlott egy ismerős doktornőhöz, aki *újszülött gyógyász*”. Csecsemőként praktizál? Igaz bár, hogy a gyógyítást sem lehet elég korán kezdeni, maradjunk abban, hogy **újszülöttgyógyászt**, azaz újszülötteket hivatásszerűen gyógyító szakembert ajánlottak az illető figyelmébe.

„*Gyógyszeres nővért*” keresnek egy internetes álláshirdetésben. Bizonyosan nem begyógyszerezett hölgyre gondoltak, hanem a gyógyszerraktárt kezelő, s – más munkái között – a fekvőbetegeknek az orvosságot adagoló egészségügyi dolgozóra. Ám mivel a **gyógyszeres** melléknévnek e kettős jelentése van: 'gyógyszert tartalmazó', 'amiben gyógyszert tartanak', pl.: **gyógyszeres tégely**; illetve: 'gyógyszerrel végzett', tehát: **gyógyszeres kezelés, kúra**. A **gyógyszeresnővér** tehát – habár a legérzékenyebb helyesírási szótáraink sem tartalmazzák – logikusan egybeírandó, miképp a **kenyeres-lány**, azaz a kenyeret, süteményt árusító nő.

„*A beteg ellátás* igénybevételére való alkalmasságát a kezelőorvosa jelzi a várólistát vezetőnek...” Még mindig ennyire bajban van az egészségügy? *Beteg az ellátás?* Inkább a helyesírás beteg, a szöveg az értelme szerint ugyanis **betegellátásról**, azaz betegek ellátásáról, nem az ellátás betegségéről beszél. (A magyartalan szórend javításától most eltekintünk.)

Némelyik helyesírási vétséggel – akaratlanul bár – meg is sértheti a szerző a szóban forgó személyeket, szakterületeket... Elképedünk például a *skizofrén szakrendelés* vagy a *terhes ambulancia* olvastán. Természetesen nem a szakrendelés skizofrén és nem az ambulancia terhes, hanem skizofréniában szenvedő betegek orvosi vizsgálatáról, illetve állapotos kismamák járóbeteg-ellátásáról van szó.

„Mire tud még átállni egy *dinnye termelő?*” – olvassuk meghökkenve. Lehet, hogy egy *dinnye* termelő (azaz: 'buta, bolond' termelő) biztosan semmire sem tud átállni, ám a **dinnyetermelők**, azaz a dinnyetermeléssel foglalkozó talpraesett gazdának megvan a magához való esze, tehát bizonyára „át tud állni”, azaz más (termelő)munkába is bele tud fogni, illetve bele tud tanulni, ha a szükség úgy hozza...

„Több száz *használt autokereskedő* tartozik már hozzánk!” Talán nem ezzel kellene büszkélkedniük, inkább azzal, hogy szépszámú **használtautó-kereskedő** kötődik oda...

„Eléggé sok *malac tenyésztő* ismeri el munkáját!” – olvasom egy elektronikus újság lapján. Biztosan nem minősíteni akarta e mondat a tenyésztőket, csupán arról van szó, hogy a szöveg alkotójának baj van a helyesírással. A szóban forgó személyt nyilván állattenyésztő szakemberek, azaz **malactenyésztők** dicsérik...

Az idézett példák is tanúsítják: a média, a sajtó – szépítően, eufemisztikusan fogalmazva – korántsem tölti be hiánytalanul a nyelvi kapuőr szerepét; gyakran megesis, hogy – sietségből, figyelmetlenségből, az anyanyelv hiányos ismeretéből fakadóan – nem tud megálljt parancsolni a kevésbé vagy egyáltalán nem pontos, illetve szürke nyelvi formáknak, nem ritkán henye a szóhasználata, a hajszálpontos kifejezés kiválasztása helyett számtalanszor megelégszik – a nyelvi pongyolaságokkal.

Az a gyanúnk, sok esetben nincs is tisztában azzal, hogy amit mond, az anyanyelvi pongyolaság, azaz nyelvhasználatbeli hanyagság, rendetlenség, nemtörődömség, figyelmetlenség, felületesség.

*

November 13. a magyar nyelv napja lett. Ez az esemény külön aktualitást ad dolgozatunknak, amely folytatása, kiegészítése, továbbgondolása a *Mediárium* I. évf. 1. számában (2007 tél, 39–48. oldal: *Rossz divatok a mai média nyelvében – Amikor az újság „tárlat a szépséghibákból”*), illetve a *Debreceni Disputa* VIII. évf. 7–8. számában (2010. július – augusztus, 121–124. oldal: *Divatszavak, amelyek „kiverik a biztosítékot” – Rendellenességek a média nyelvhasználatában I.*), valamint a *Debreceni Disputa* VIII. évf. 9. számában (2010. szeptember, 61–64. oldal: *Eltévedt szavak, terpeszkedő kifejezések – Rendellenességek a média nyelvhasználatában II.*) közreadott írásainknak.

Holló László: Kérészszedők